

verbindende kracht
in het sociaal domein

Verklaringen voor tekorten en overschotten BUIG

Kunnen uitgaven nu wel of niet beïnvloed worden?

Is de prikkelwerking nu wel of niet zinvol?

En welke knoppen kun je wel draaien

13 december 2023

Agenda van vandaag

2

- Het vraagstuk in het kort
- Opdracht en uitkomsten onderzoek AEF
- En welke knoppen kun je als gemeente draaien?
- Wat vindt Divosa en hoe kunnen wij helpen?

Een vraag vooraf

3

Aan welke knoppen draaien jullie om de uitgaven te beheersen?

En kun je iets zeggen over het resultaat?

Het vraagstuk in het kort

4

- Het macrobudget wordt grotendeels verdeeld op basis van een objectief model.
- Hier achter ligt het idee over de prikkelwerking: beheersing van de uitgaven
- Deze prikkelwerking gaat ervan uit dat gemeenten hun uitgaven kunnen beïnvloeden door hun beleid en uitvoering in te richten op basis volumebeperking en beïnvloeding van de prijs.
- Hierdoor ontstaan gemeenten die (langdurige) tekorten of (langdurige) overschotten hebben.
- Dus de vraag ontstaat: doen overschotgemeenten het nu zoveel beter dan de tekortgemeenten?

Opdracht aan AEF / Beleidsonderzoekers

5

Welke door een gemeente te beïnvloeden factoren, gerelateerd aan beleid en uitvoering, dragen bij aan het optreden van meerjarige tekorten of overschotten op de gebundelde uitkering?

Samenvatting
uitkomsten
onderzoek AEF /
Beleidsonderzoekers
(1)

- De tekorten en overschotten van deze (15 overschot/tekort) gemeenten kunnen maar (voor) een deel verklaard worden vanuit hun keuzes in beleid en uitvoering.
- Juist bij de tekort-gemeenten is het tekort niet verklaarbaar.
- De 15 gemeenten zijn niet representatief voor alle gemeenten.

Samenvatting uitkomsten onderzoek AEF / Beleidsonderzoekers (3)

- De Brede context:
 - Meerjarige tekorten leiden tot een focus op de korte termijn, terwijl meerjarige overschotten ruimte creëren voor een langtermijnperspectief
 - Tekortgemeenten zien zelf de bemiddelbaarheid van het bestand en de regionale arbeidsmarkt als verklaring voor hun tekort.
 - Een tekort prikkelt meer dan een overschot
 - Een tekort ligt vooral op het bordje van het management van de uitvoerende dienst of organisatie
 - Gemeenten met een overschot voelen zich meestal “in control”
 - Een meerjarig tekort leidt vaak juist tot gevoelens van machteloosheid
 - De prikkelwerking wordt soms verstoord (o.a. door tekorten op andere beleidsterreinen of gewenning)
 - De organisatievorm kan de sturingsmogelijkheden beperken
 - Beleidsdoelen en sturing op tekorten en overschotten zijn niet altijd gekoppeld

Samenvatting uitkomsten onderzoek AEF / Beleidsonderzoekers (4)

- Randvoorwaarden voor een effectieve uitvoering
 - Gemeentelijk beleid is meestal in beperkte mate gebaseerd op kennis van klanten en effecten
 - Er is meestal beperkte integraliteit tussen P-wet en de rest van het sociaal domein
 - Het organisatiemodel heeft consequenties voor de sturingsmogelijkheden
 - Beleid staat op afstand van de uitvoering en heeft er beperkte invloed op
 - De snelheid naar participatie is het hoogst als W&I dicht bij elkaar georganiseerd is
 - Managementcontrosystemen zijn niet overal goed doorgevoerd.
 - Gemeenten beschouwen het uitvoeringsbudget als gegeven.
 - Gemeenten beschouwen de gebundelde uitkering niet als integraal onderdeel van de middelen sociaal domein.
 - Overschotgemeenten betalen vaker voorzieningen om mensen aan het werk te helpen

Samenvatting
uitkomsten onderzoek
AEF /
Beleidsonderzoekers
(5)

- Uitvoering en inzet instrumentarium
 - Er wordt niet structureel ingezet op preventie van instroom (zoals work first of onderzoek naar voorliggende voorzieningen)
 - Gemeenten hanteren verschillende snelheden in het oppakken van nieuwe klanten
 - Veel gemeenten zijn terughoudend in het opleggen van maatregelen

Samenvatting uitkomsten onderzoek AEF / Beleidsonderzoekers (6)

- Mogelijke verklaringen voor tekorten en overschotten:
 - Geen significante afwijking m.b.t. de beperking instroom
 - Overschot gemeenten laten meer mensen uitstromen naar werk maar verklaringsgraad is nog steeds relatief laag.
 - Overschot gemeenten kennen een lagere herinstroom dan tekortgemeenten
 - Tekortgemeenten hebben gemiddeld een lagere uitstroom door handhaving.
 - Overschotgemeenten zetten meer in op instroombeperking
 - Beleidsdoelstellingen van een gemeente in lijn met de prikkelwerking lijkt te iets te werken.
 - Gemeenten met een overschot hebben meer inzicht in het klantenbestand en kennen een meer informatiegedreven beleid.
 - Een stabiel beleid en organisatievorm komt iets meer voor bij overschotgemeenten

Samenvatting
uitkomsten onderzoek
AEF /
Beleidsonderzoekers
(7)

- Politieke aandacht is er vooral bij tekortgemeenten
- De overschotgemeenten lijken een gunstiger regionale economie en arbeidsmarkt te kennen (maar is niet getoetst)

Overall conclusie AEF / beleidsonderzoekers

- Het verdeelsysteem is een model, die de werkelijkheid nooit volledig kan benaderen.
 - Tekorten of overschotten kennen geen eenduidige verklaring, het is een samenspel van verklaringen. Sommige bevorderende maatregelen zijn wel zichtbaar.
 - Voor iets meer dan de helft van de gemeenten kan hun tekort of overschot redelijk verklaard worden, voor de andere is dit slechts beperkt of nauwelijks.
 - De prikkelwerking is niet altijd effectief. Maar het financieel bewustzijn wordt wel versterkt.
 - Bij gemeenten met tekorten overheerst vaak kortetermijnperspectief
 - Afsluitende reflectie: De keuzes die gemeenten maken om hun bijstandsuitgaven zo laag mogelijk te maken, staan soms op gespannen voet met de bredere beleidsdoelen in de P-wet en het sociaal domein
-

Hun advies in een notedop

- Verken de mogelijkheden voor een inherent correctiemechanisme voor de tekorten van de verdeling
- Faciliteer gemeenten bij het vormgeven van W&I door structureler onderzoek te stimuleren
- Verken de mogelijkheden voor de doorontwikkeling van het instrument. Hou rekening met het minder beïnvloedbare deel.
- Wees je bewust van de keuzemogelijkheden
- Voorkom een tactisch gat
- Doe het in één keer goed: geef werk en inkomen stabiel vorm.
- Wees je bewust van de lange termijn
- Organiseer Werk en Inkomen conjunctureel gevoelig
- Experimenteer met mogelijkheden
- Breng focus aan in je instrumentarium op basis van wat werkt.
- Begroot bewust
- Investeer in je professionals

Wat vindt Divosa van het onderzoek?

Vrij compleet onderzoek. Juiste conclusies.

Uitkomsten zijn grotendeels herkenbaar en logisch

Nuancering van de prikkelwerking t.o.v. het doel van de wet wordt mooi weergegeven

Wat mist?

- Geen onderzoek naar de beschikbare formatie of de investering in die formatie
- Geen onderzoek naar de effectiviteit fraudeopsporing en terugvordering
- Geen onderzoek naar de inzet van het P-budget
- Geen uitspraak over de effectiviteit bij kleine en grote caseload

Wat vindt divosa?

- Gemeenten hebben recht op voldoende en voorspelbaar budget om uitkeringen te kunnen financieren
- De prikkelwerking past grotendeels niet bij de doelstelling van de P-wet (in balans)
- Het verdeelmodel is zo goed als uitontwikkeld en zal niet beter worden. Het model lijkt niet altijd te passen bij de situatie van gemeenten.
- Volume en prijs zijn beperkt beïnvloedbaar, conform uitkomsten van het onderzoek
- Model is nooit voor 100% gelijk aan de werkelijkheid
- Om meer te kunnen doen zijn er meer participatiemiddelen nodig.
- De bandbreedte tussen de overschot en tekort moet kleiner worden
- Vangnetuitkering ambtelijk toekennen (zeker bij meerjarige tekorten)
- Bij de verdeelsystematiek rekening gaan houden met het minder beïnvloedbare deel (langdurig bijstandsgebruik)

Welke knoppen zijn van belang?

- Kijk naar instroom (work first), doorstroom (omscholing/bijscholing/training) en uitstroom (zoek werk bij de kandidaat en niet omgekeerd). Desgewenst kan ook rechtmatigheid hier een rol in spelen.
- Kijk ook naar de prijs: parttimewerk, maatregelen en handhaving
- Kennis van het klantenbestand inclusief goede registratie
- Analyseer het totale proces van beleid tot aanvragen tot terugvordering.
 - Laat de input vanuit de uitvoering leidend zijn.
 - Betrek zoveel mogelijk mensen uit de organisatie.
- Zorg voor een stabiele organisatie
- Organiseer beleid en uitvoering zo dicht mogelijk bij elkaar. Sterker nog: beleid moet zich laten sturen door de uitvoering (wat is nodig?)
- Beoordeel met regelmaat de effecten van de ingezette instrumenten: weet wat werkt en durf te veranderen.
- Digitaliseer inkomensprocessen, maak tijd voor menselijk contact voor activering en participatie
- Heb aandacht voor preventie instroom (o.a. work first)
- Hou bij de inrichting van organisatie en proces rekening met conjuncturele schommelingen
- Motivatie: Ga niet per definitie uit van financiële tekorten maar ga uit van het begeleiden van mensen naar werk

Wat kan divosa hierin betekenen?

Een Divosa vrijdag besteden aan het rapport van AEF

Bespreking koppelen aan benchmarkgesprekken

Een handreiking ontwerpen en bespreken in de regio's

Meer onderzoek samen met de VNG naar dat wat werkt.

In gesprek met het ministerie over aanpassingen korte termijn (1-2 jaar).
Aanpassing lange termijn loopt mee in het ontwikkelspoor 2 P-wet in balans.

We ontwerpen pro-actief een nieuw verdeelsysteem passend bij de doelstelling van de p-wet in balans en gaan hierover in gesprek met het ministerie.